

ONTWERP ZEVENDE RICHTLIJN E.E.G. INZAKE DE CONCERNJAARREKENING

door Prof. Drs. R. Burgert

De harmonisatie van het vennootschapsrecht in Europa schrijdt stap voor stap verder; een onderdeel daarvan is de harmonisatie van de voorschriften omtrent de jaarrekening, waarbij ondernemingen en accountants geïnteresseerd zijn. Nadat wij vroeger in dit blad aandacht schonken aan de Ontwerp Vierde Richtlijn,¹⁾ betrekking hebbende op de jaarrekening van zelfstandige ondernemingen, willen wij thans een beschouwing wijden aan de Ontwerp Zevende Richtlijn d.d. 4 mei 1976, die voorschriften geeft omtrent de jaarrekening van concerns. Inhoudelijk bestaat er uiteraard een duidelijke band tussen beide richtlijnen, zo zeer zelfs, dat het aanbeveling verdient, dat beide in de lidstaten op hetzelfde tijdstip in werking treden. Wanneer dat het geval zal zijn is niet exact te voorspellen; iets is daarover wel te zeggen, waarbij wij echter uit moeten gaan van een onzekere startdatum. Dat is de datum waarop de Ministerraad van de E.E.G. de Zevende Richtlijn zal vaststellen. Is dat gebeurd, dan moeten de lidstaten hun nationale wetgeving binnen achttien maanden bij de Richtlijn aanpassen, waarbij zij een overgangstijd van een jaar in aanmerking kunnen nemen. Het zal dus nog tenminste twee en een half jaar kunnen duren alvorens de jaarrekening van concerns overeenkomstig de nieuwe voorschriften zullen moeten worden ingericht.

Dan zal er een vloed van informatie ontketend worden waarvan men zich met recht kan afvragen, of dit alles niet van het goede teveel is. Aan deze vloed van informatie zullen wij in het navolgende aandacht schenken, ons beperkende tot de hoofdzaken en het bijzondere, waarbij wij achtereenvolgens zullen bespreken:

- I Het begrip „concern” en zijn delen.
- II Het werkingsgebied.
- III De waarderings- en inrichtingsvoorschriften.
- IV De consolidatietechniek.
- V De verplichte overige informatie.

I. Het begrip „concern” en zijn delen

Krachtens onze wet (art. 318 en 319 Boek 2 BW · oud art. 12 en 13 WJO) is er sprake van een concern – een samenstel van moeder- en dochteronderneming(en) – wanneer de moedervennootschap voor ten minste 25% deelneemt in het geplaatst en gestort kapitaal van (een) andere vennootschap(pen). Er is sprake van een minderheidsdeelneming, wanneer de participatie kleiner is dan 50%, en van een meerderheidsdeelneming, wanneer het participatiepercentage groter is dan 50%. Het beslissende criterium is bij ons derhalve de omvang van de participatie in het kapitaal van een andere vennootschap.

In de Zevende Richtlijn is dat criterium verlegd naar dat van het element van beheersing. Er is een concern, een economische eenheid, zodra een vennootschap een andere vennootschap daadwerkelijk beheerst, zodat deze onder de daadwer-

¹⁾ Zie MAB febr. 1972 en mei 1974.

kelijke uniforme leiding van de economische eenheid staat. De omvang van de participatie is daarbij echter niet zonder belang, want een participatie van een bepaalde omvang levert volgens de Richtlijn het weerlegbare vermoeden op van het bestaan van een afhankelijkheidsverhouding en deze levert op haar beurt weer het weerlegbare vermoeden op van het daadwerkelijk bestaan van een uniforme leiding. Wordt deze niet in feite uitgeoefend, dan is er geen concern c.q. behoort een bepaalde vennootschap niet tot het concern. Wordt echter de uniforme leiding in feite uitgeoefend over een vennootschap, waarin de moeder slechts voor een gering percentage deelneemt, dan maakt zij toch deel uit van het concern.²⁾

Na het beslissend criterium te hebben weergegeven komen wij nu tot de verschillende begrippen voor ondernemingen, die deel uitmaken van een concern en voor het concern zelve:

- a. geassocieerde ondernemingen,
- b. afhankelijke ondernemingen,
- c. dominerende ondernemingen,
- d. concern
- e. nevenschikkingsconcern
- f. joint venture
- g. deelconcern
- h. verbonden ondernemingen.

Sub a: Een *geassocieerde onderneming* (art. 1R) is een onderneming, waarop middellijk of rechtstreeks een *aanmerkelijke invloed* wordt uitgeoefend. Bij een middellijk of rechtstreeks bezit van 20% van het kapitaal of bij beschikking over 20% van de stemrechten wordt vermoed, dat *aanmerkelijke invloed* wordt uitgeoefend. Dit begrip is te vergelijken met ons begrip minderheidsdeelneming, waarvan echter bij ons eerst sprake is bij een kapitaaldeelname van 25%.

Sub b: Een *afhankelijke onderneming* (art. 2R) is een onderneming, waarop rechtstreeks of middellijk een *dominerende invloed* wordt uitgeoefend. Zodanige invloed wordt vermoed te bestaan bij rechtstreeks of middellijk bezit van de meerderheid van het geplaatste kapitaal of bij beschikking over de meerderheid van de stemrechten, dan wel over de mogelijkheid om meer dan de helft der „leden van het orgaan van bestuur” te kunnen benoemen. De *afhankelijke onderneming* is te vergelijken met onze meerderheidsdeelneming.

Sub c: Een *dominerende onderneming* (art. 3R) is een onderneming die daadwerkelijk haar dominerende invloed uitoefent op andere ondernemingen, met het gevolg dat deze laatste onder de *uniforme leiding* van de dominerende onderneming staan. Wij zouden in deze van de moedermaatschappij spreken.

Sub d: Alle bovengenoemde ondernemingen zijn *concernondernemingen*; er wordt vermoed, dat zij gezamenlijk een *concern* vormen (art. 3R).

---

²⁾ In IAS 3 wordt ongeveer een middenpositie tussen onze wet en de Zevende Richtlijn ingenomen. Een dochtermaatschappij is in IAS 3 een vennootschap, die wordt beheerst door een andere vennootschap. Daarmee komt het element van beheersen op de voorgrond te staan. Dit wordt echter weer wat in de richting van onze wet afgezwakt doordat in IAS 3 sprake is van „beheersing” wanneer direct of indirect beschikt wordt over meer dan de helft van het stemrecht in een vennootschap.

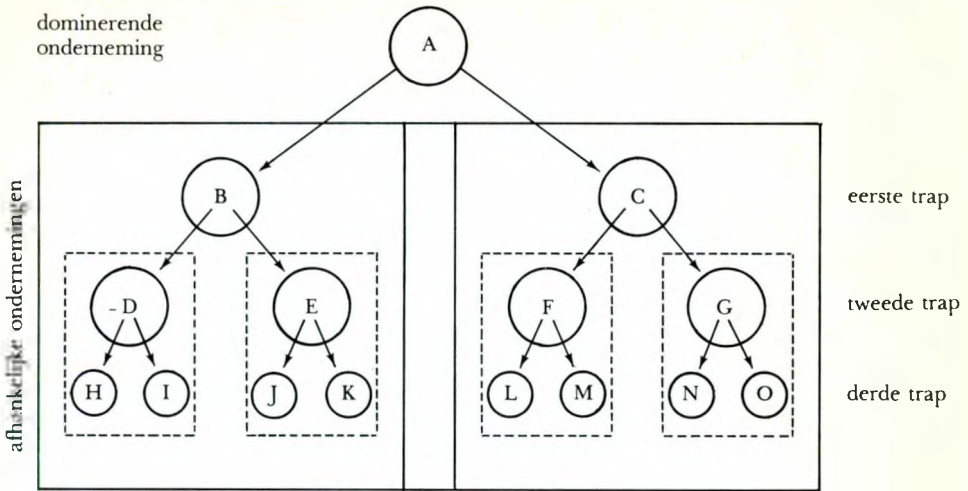
Sub e: In art. 4R wordt de kring van de concernondernemingen nog uitgebreid met die ondernemingen, die zich weliswaar niet in de afhankelijkheidsverhouding bevinden als onder b) omschreven, maar wel onder een uniforme leiding staan. Eén of meer concernondernemingen kunnen een dominerende invloed uitoefenen op een of meer andere ondernemingen, zodat al deze ondernemingen onder een uniforme leiding staan. Deze ondernemingen maken dan alle deel uit van een concern en zijn concernondernemingen.

In de Toelichting wordt uiteengezet, dat dan sprake is van een *nevenschikkingsconcern*: de uniforme leiding gaat dan niet uit van één enkele dominerende onderneming, maar van alle betrokken ondernemingen samen, die t.o.v. elkaar op voet van gelijkheid staan. De afhankelijkheidsverhouding ontbreekt dan bij die ondernemingen, die aan de top staan. De uniforme leiding komt dan tot stand „door overeenkomst, door identieke bezetting van posten in organen van bestuur van beheer of van toezicht van de bewuste ondernemingen of door vorming van directiecomité's waarin de uniforme leiding wordt bepaald en waarin alle of een zeker aantal leden van de bestuur-enzovoort-organen van de betrokken ondernemingen worden benoemd”. Zo'n nevenschikkingsconcern wordt in de Toelichting ook aangeduid als een onderschikkingsconcern met meer dan één concern-top. Het lijkt niet ondenkbaar, dat men voor deze uiteenzetting naar enkele in ons land zeer bekende „internationals” gekeken heeft.

Sub f: Bij een *joint venture* is er één onderneming, die onder de gemeenschappelijke leiding van twee of meer andere ondernemingen staat. Deze laatste zijn echter niet aan een uniforme leiding onderworpen, zodat zij geen deel van een concern uitmaken. Joint ventures vormen dan ook geen concern resp. zijn geen deel van een concern. Art. 17 van de Richtlijn geeft echter wel aan hoe t.a.v. de jaarrekening met joint ventures gehandeld kan worden.

Sub g: Een begrip met grote gevolgen voor de verslaggeving is het begrip *deelconcern*. De algemeen verbreide en ook in de Richtlijn geldende regel is, dat de onderneming aan de top van een concern een concernjaarrekening (= een geconsolideerde jaarrekening) moet opstellen. In een „getrappt concern” is die plicht nu ook gelegd op die afhankelijke concernonderneming, die niet aan de top van het concern staat, maar door middel waarvan andere concernondernemingen worden gedomineerd. Deze afhankelijke onderneming met de via haar gedomineerde andere ondernemingen vormen een deelconcern. Een afhankelijke onderneming kan derhalve op haar beurt als dominerende onderneming worden beschouwd, hoewel deze benaming voor de toponderneming gereserveerd blijft.

Schema 1: deelconcerns (getrappt concern)

Is een concern opgebouwd volgens bovenstaand schema, dan is er sprake van een concern met zes deelconcerns. De deelconcerns worden gevormd door:

A + B + C	}	eerste trap = 1	}	6
B + D + E		tweede trap = 2		
C + F + G		derde trap = 4		
D + H + I				
E + J + K				
F + L + M				
G + N + O				

Sub h: Tenslotte is in art. 5R nog sprake van het begrip *verbonden ondernemingen*. Met dat begrip wordt de verbinding met de Vierde Richtlijn tot stand gebracht. Deze handelde over de jaarrekening van zelfstandige ondernemingen, waarbij aan het verschijnsel der deelnemingen, b.v. in de schema's voor de winst- en verliesrekening en de balans, niet voorbij gegaan kon worden. Het is een verzamelbegrip voor de hierboven onder a, b en c genoemde ondernemingen.

In vergelijking met onze wet vallen de volgende verschilpunten op:
 1e het element der feitelijke beheersing staat voor de onderscheiding van dominerende, geassocieerde en afhankelijke ondernemingen (vergelijk: moeder - minderheidsdeelnemingen en meerderheidsdeelnemingen) op de voorgrond;
 2e er is eerder sprake van een geassocieerde onderneming dan bij ons van een minderheidsdeelneming; de richtlijn doet het vermoeden van het bestaan van een aanmerkelijke invloed ontstaan bij een participatie in het kapitaal van 20%, terwijl bij ons eerst sprake is van een minderheidsdeelneming bij een participatie in het kapitaal van „tenminste een vierde gedeelte”.
 3e het deelconcern is in onze wetgeving onbekend.

II. Het werkingsgebied

De zeer moeilijk leesbare artikelen 6 en 7R geven antwoord op de vraag, welke ondernemingen een concernjaarrekening dan wel een deelconcernjaarrekening moeten opstellen. Wij hebben deze artikelen als volgt begrepen:

- 1 Nemen wij het in schema 1 getekende concern als voorbeeld en nemen wij aan, dat de dominerende onderneming zijn zetel binnen de Gemeenschap heeft, dan moet onderneming A de concernjaarrekening opstellen. Vervolgens moeten B en C deelconcernjaarrekeningen opstellen, waarna nog eens dezelfde plicht rust op de ondernemingen D, E, F en G.

Er ontstaan derhalve:

één concernjaarrekening en
zes deelconcernjaarrekeningen.

Daarbij moet men niet vergeten dat er in dit voorbeeld bovendien nog vijftien individuele jaarrekeningen moeten worden opgesteld. Alle tot het concern behorende ondernemingen, derhalve ook die welke hun zetel buiten de gemeenschap hebben, moeten in dit consolidatieproces worden betrokken.

- 2 Heeft in datzelfde concern de dominerende onderneming A haar zetel buiten de Gemeenschap, dan vervalt de door A te maken geconsolideerde jaarrekening. Hetzij B, hetzij C moeten dan echter een deelconcernjaarrekening maken waarin alle van hen afhankelijke ondernemingen zijn betrokken. Zou A nog een dochter met zetel buiten de Gemeenschap hebben die zich op dezelfde trap bevindt als B en C, dan blijft deze alsmede de van haar afhankelijke ondernemingen buiten aanmerking.
- 3 Is er sprake van een nevenschikkingsconcern, waarin de uniforme leiding niet uitgaat van één dominerende onderneming aan de top, maar van meerdere ondernemingen op diezelfde trap, dan moet ook een concernjaarrekening opgesteld worden. Daar deze ondernemingen aan de top niet in afhankelijkheidsbetrekking tot elkaar staan, blijft echter consolidatie van het kapitaal dezer ondernemingen achterwege; t.a.v. deze grootheid is dus sprake van samenvoeging.

De plicht tot het opstellen van de concernjaarrekening rust op ieder der nevenschikte ondernemingen; komt echter een van hen deze plicht na, dan zijn de andere daarvan bevrijd. Zo ontstaat dus een concernjaarrekening zodra één van de nevenschikte ondernemingen haar zetel in de Gemeenschap heeft. De keuze van de rechtsvorm levert niet veel mogelijkheden tot ontsnapping aan deze verstrekkende verplichtingen tot het maken van een concernjaarrekening en tot het maken van – soms vele – deelconcernjaarrekeningen. De verplichtingen ontstaan zodra hetzij de dominerende onderneming hetzij één of meer der afhankelijke ondernemingen N.V. of B.V. zijn.

De consolidatie moet alle concernondernemingen omvatten, ook die welke hun zetel buiten de Gemeenschap hebben; de uitzonderingsregelen – zie hieronder – bieden slechts weinig soulaas.

De argumentatie voor de zo uitvoerige en gedetailleerde plicht tot het verstrekken van informatie omtrent deelconcerns geeft blijk van een zekere aversie tegen geconsolideerde jaarrekeningen.

De concernjaarrekening wordt in de toelichting bij de Richtlijn gekwalificeerd als „een vergaarbak . . . waarin veel interessante informatie teloor gaat”. De deelconcernjaarrekeningen zijn dan ook bedoeld als „complementaire informatie naast en bij de gegevens welke èn uit de jaarrekening van de vennootschap èn uit de concernjaarrekening kunnen worden geput”. Aandeelhouders, crediteuren en werknemers wil men betere informatie verschaffen d.m.v. een overzicht van de positie en van de activiteiten van dat concerngedeelte, waarmee zij betrekking onderhouden. Men moet niet vergeten – zo zegt de toelichting – „dat een concern dat naar buiten toe volledig als economische eenheid optreedt, toch uit juridische autonome ondernemingen blijft opgebouwd, welke stuk voor stuk een eigen kring van belanghebbenden bezitten”. Men kan zich daarbij met recht afvragen, wat er van deze autonomie nog overblijft in een concern met strakke uniforme leiding, uitgaande van de dominerende onderneming.

Men krijgt bij deze redenering de indruk dat de Richtlijn in dit opzicht op twee gedachten hinkt:

enerzijds wordt de onder uniforme leiding staande economische eenheid sterk gepousseerd, anderzijds wordt toch weer betekenis toegekend aan de daarin opgaande juridische eenheden.

Het is uiteraard niet te ontkennen dat consolidatie weleens een middel kan zijn om bepaalde informatie in een groot geheel te doen ondergaan. Daartegen is echter reeds de plicht tot segmentatie van resultaat en vermogen geschapen; daarover geeft de Vierde Richtlijn reeds verstrekkende voorschriften, die onverminderd op de concernjaarrekening en op de deelconcernjaarrekeningen van toepassing zijn (20 sub 7R). Wanneer men daarbij nog in aanmerking neemt, dat de Vierde Richtlijn geen 100% harmonisatie schept, dat men ook in deelconcernjaarrekeningen veelal nog met het verrekeningsprobleem en met het valutaprobleem te maken heeft, dan komt met recht de vraag op, of met de produktie van – soms vele – deelconcernjaarrekeningen nog wel nuttige informatie wordt toegevoegd, vooral bij sterk met elkaar verweven concernondernemingen.

Het past uiteraard in de gedachtengang van de Richtlijn, dat er nauwelijks uitzonderingen op de regel worden toegestaan. Een regel als bij ons vervat is in art. 343 B2BW is daarin al evenmin op zijn plaats. Ook heterogene activiteiten van de verschillende tot een concern behorende ondernemingen leveren geen argument op om bepaalde ondernemingen buiten de consolidatie te houden. Art. 8 bepaalt, dat de lidstaten de structuur van de concernjaarrekening en de consolidatiebeginselen „in de mate van het mogelijke” moeten toepassen wanneer een kredietinstelling of een verzekeringsonderneming deel uitmaakt van het concern. Slechts jaarrekeningen van concernondernemingen, die van te verwaarlozen betekenis zijn, mogen buiten de consolidatie(s) blijven, maar wanneer deze gezamenlijk genomen niet van te verwaarlozen betekenis zijn, moeten zij toch geconsolideerd worden (art. 10R).

In de toelichting wordt in dit verband gewezen op „de soepelheid van de algemene definitie van een concern . . .”. Deze schept de – eigenlijk vanzelfsprekende – mogelijkheid om ondernemingen waarover de zeggenschap in feite niet kan worden uitgeoefend, of waarover de zeggenschap van tijdelijke aard is, buiten beschouwing te laten.

III. De rangschikings- en waarderingsvoorschriften

Zowel de concernjaarrekening als de deelconcernjaarrekeningen zullen moeten voldoen aan de gedetailleerde rangschikingsvoorschriften van art. 3 t/m 27 van de Vierde Richtlijn (art. 11R). Zij moeten dus even uitvoerig zijn als de jaarrekening van zelfstandige ondernemingen, verdergaande samenvatting van individuele posten is dus niet mogelijk.

De daar voorgeschreven specificatie van de voorraden in – grosso modo – grondstoffen, halffabrikaten en gerede produkten zal in verticale combinaties veel extra werk met zich brengen.

De waarderingsgrondslagen zijn dezelfde als die in de artikelen 28 t/m 39 van de Vierde Richtlijn (art. 15R). Zoals bekend, laten deze bepalingen de lidstaten keuzevrijheid, b.v. tussen waardering tegen historische kosten en tegen vervangingswaarde. Voor zover mogelijk moet er naar gestreefd worden, dat in de jaarrekeningen van alle concernondernemingen dezelfde waarderingsgrondslagen worden toegepast. Het niet consequent overboord werpen van het Duitse „Massgeblichkeitsprinzip”³⁾ maakt de regeling veel ingewikkelder dan nodig is. Desondanks is het mogelijk, dat de enkelvoudige jaarrekeningen van concernondernemingen die in verschillende lidstaten gevestigd zijn, op verschillende waarderingsgrondslagen berusten. Het tweede lid van art. 15 bepaalt echter, dat de in de consolidatie betrokken jaarrekeningen met toepassing van dezelfde waarderingsgrondslagen moeten zijn opgesteld. Bij nationaal verschillende waarderingsgrondslagen zal dan de dominerende onderneming alvorens te consolideren voor harmonisatie moeten zorgen. Het blijft echter wel mogelijk, dat op grond van nationale bepalingen de enkelvoudige jaarrekening van een concernonderneming op andere waarderingsgrondslagen berust dan de geconsolideerde jaarrekening. Het is niet ondenkbaar dat de ondernemingen die tot een deelconcern behoren alle hun zetel in één lidstaat hebben. Die deelconcernjaarrekening zal dan echter naar het ons voorkomt op basis van geharmoniseerde concern-waarderingsgrondslagen moeten zijn opgesteld en niet overeenkomstig de voor dat land geldende nationale voorschriften.

Met tijdens de consolidatie blijkende latente belastingen moet rekening worden gehouden. In dit verband moge herinnerd worden aan de merkwaardige manier waarop de Vierde Richtlijn in art. 33 onder invloed van het „Massgeblichkeitsprinzip” met dit probleem omspringt. In concernjaarrekeningen is in principe hetzelfde mogelijk.

Bij de consolidatie kunnen belastinglatenties ontstaan door verschillende oorzaken. Te denken is o.m. aan:

- aanpassing van de waarderingswijze, toegepast bij concernondernemingen aan de uniforme waarderingswijze voor de geconsolideerde (concern)jaarrekening;
- eliminering van „intercompany-profits”;
- koersverschillen.

---

³⁾ Dit principe is het meest bekend voor de fiscale balans. Het betekent in dat geval, dat de overeenkomstig de wettelijke voorschriften opgemaakte vennootschappelijke balans maatgevend is voor de fiscale balans; in de hier aan de orde zijnde problematiek betekent het, dat bij onveranderde toepassing de inhoud van de jaarrekening(en) van de dochter(s) maatgevend is voor de inhoud van de concernjaarrekening.

Merkwaardig is nog dat art. 14 sub d R zo nadrukkelijk de eliminering van *winsten* op transacties tussen concernondernemingen voorschrijft, dat eliminering van dergelijke *verliezen* wel uitgesloten lijkt. Daardoor lijkt handhaving van een uniforme waardering doorbroken.

Tenslotte zij opgemerkt, dat de aandelen in geassocieerde ondernemingen (minderheidsdeelnemingen) tegen intrinsieke waarde (art. 17R) moeten worden opgenomen. In de toelichting wordt de daarvoor benodigde procedure een „mini-consolidatie” genoemd. Wij kunnen dan ook beter eerst de voorgeschreven consolidatietechniek bespreken en daarbij de minderheidsdeelnemingen tevens nog in aanmerking nemen.

IV. De consolidatietechniek

De voorgeschreven consolidatietechniek wordt gekenmerkt door:

- integrale consolidatie en
- de „purchase”-methode.

Overeenkomstig art. 12 en 13R is de integrale consolidatie voorgeschreven; de aandelen van derden in winst en vermogen moeten derhalve als afzonderlijke posten in winst- en verliesrekening en balans worden opgevoerd. Proportionele consolidatie is dus uitgesloten.

Laatstgenoemde methode komt echter in art. 18R weer naar voren. De lidstaten kunnen n.l. toestaan, dat zij in geval van een joint-venture mag worden toegepast. Doen de lidstaten dat niet, dan zal een joint-venture als een geassocieerde onderneming moeten worden behandeld; integrale consolidatie is niet toegestaan, want de onderneming die bij wijze van joint-venture bestuurd wordt, voldoet niet aan het criterium van de uniforme leiding.

De in de artikelen 12 t/m 14 omschreven consolidatiemethode wordt in de Toelichting aangeduid als de „Angelsaksische methode”. N.o.m. is deze kwalificatie onscherp, zij moet in feite luiden: de „purchase”-methode. De „pooling”-methode is daardoor zelfs voor daarvoor geschikte gevallen uitgesloten, hetgeen een onnodige verarming betekent.

Dat de Richtlijn duidelijk „purchasing” beoogt, blijkt o.i. uit de tekst van art. 12. Enigszins vrij vertaald staat daar:

- de boekwaarde van een deelneming wordt geëlimineerd t.o. „het kapitaal met inbegrip van de reserves”;
- de eliminering geschiedt tegen de waarden, bestaande op het tijdstip van verwerving;
- het bij deze eliminering overblijvende verschil wordt aan de „desbetreffende posten” van de geconsolideerde balans toegerekend;
- een daarbij overblijvende restpost wordt op de geconsolideerde balans afzonderlijk opgevoerd.

Omtrent deze restpost merkt de toelichting op dat deze indien het een actiefpost is het bedrag voorstelt, dat voor stille reserves van de dochter is betaald; deze worden dan door de voorgeschreven verrekening opgeheven. Is de restpost groter dan voor de opheffing van de stille reserves nodig is, dan is blijkbaar „een premie . . . betaald om bijzonder gunstige toekomstperspectieven in klinkende munt

om te zetten". Betaalde goodwill derhalve, die geactiveerd *moet* worden. Zij moet krachtens art. 16R „binnen een termijn van ten hoogste vijf jaar worden afgeschreven". Afboeking t.b.v. het eigen vermogen is dus niet toegestaan, blijkbaar wel afschrijving ineens.

Op de bovenbeschreven methode van consolidatie is bij wijze van overgangsregeling (art. 25R) een uitzondering toegestaan. Bij de eerste consolidatie overeenkomstig de Richtlijn kan men uitgaan van de boekwaarde van de deelneming(en) op dat tijdstip in plaats van de boekwaarde op het tijdstip van verwerving. Is die boekwaarde lager dan de intrinsieke waarde van de activa en de schulden van de dochter, dan moet dat verschil aan de concernreserves worden toegevoegd. Het zal inderdaad voorkomen, dat het niet eenvoudig zal zijn de waarde der vermogensbestanddelen van een lang geleden verworven dochter op het tijdstip van verwerving vast te stellen wanneer deze niet geregistreerd zijn.

Opmerkelijk is nog, dat indien concernondernemingen aandelen bezitten in de dominerende concernondernemingen geen eliminatie daarvan is toegestaan. Dergelijke aandelen moeten als ingekochte eigen aandelen worden behandeld (12-bR). Ook is uitdrukkelijk bepaald (14 lid 1-e) dat voor concernondernemingen met afwijkende boekjaren een „tussentijdse rekening" moet worden opgesteld.

„Intercompany"-transacties en winsten moeten geëlimineerd worden. Deze eliminering mag achterwege blijven bij onderlinge levering van slijtende duurzame produktiemiddelen „op normale marktvoorwaarden".

Tenslotte nog de „mini-consolidatie" voor geassocieerde ondernemingen (minderheidsdeelnemingen). Aandelen in geassocieerde ondernemingen moeten in feite tegen intrinsieke waarde worden gewaardeerd (art. 17R met verwijzing naar art. 16R). Het verschil tussen verkrijgingsprijs en de waarde van de activa en de schulden op het verkrijgingstijdstip moet afzonderlijk worden vermeld, hetzij in de geconsolideerde balans, hetzij in de toelichting. Ook dit positieve verschil (goodwill) moet in ten hoogste vijf jaar worden afgeschreven.

Winst ontstaan uit transacties tussen geassocieerde ondernemingen en overige concernondernemingen moet worden geëlimineerd.

Tenslotte: de Richtlijn bepaalt niets omtrent de omrekening van vreemde valuta en de verwerking van koersverschillen, hetgeen uit een oogpunt van harmonisatie een ernstige lacune betekent.

V. Verplichte overige informatie

Nadat art. 19R voorschrijft, dat de concernbalans en -winst- en verliesrekening van een zodanige toelichting vergezeld moet gaan als voor „een getrouw beeld" nodig is, terwijl de artikelen zelf nog vele verplichte mededelingen in die toelichting noemen, geeft art. 20R nog tien punten van aanvullende informatie. Daaruit lichten wij enkele punten die opvallen:

- mededeling van naam en zetel van ondernemingen, waarin concernondernemingen voor tenminste 10 procent participeren, met opgave van het deelnemingspercentage, het geplaatst kapitaal, de reserves en het resultaat van het laatste boekjaar;
- specificatie van het netto-concernomzetcijfer naar soort van produkt en cate-

gorieën van bedrijvigheid, alsmede naar afzetgebied; bovendien vermelding van de bijdrage van deze categorieën en afzetgebieden tot het resultaat van het concern. Uitzondering is voor „kleine” concerns mogelijk, alsmede indien door deze informatie naar goed koopmansoordeel aan een van de ondernemingen „... ernstig nadeel kan worden toegebracht”.

Het „concernjaaroverzicht” (= directieverslag) moet een nauwkeurig beeld geven van de gang van zaken en van de positie van het concern, alsmede gegevens bevatten over

- belangrijke gebeurtenissen na afsluiting van het boekjaar,
- de verwachte ontwikkeling van het concern,
- de activiteiten op het gebied van onderzoek en ontwikkeling, alsmede de daaraan verbonden kosten.

Dit alles zal moeten worden gegeven voor het totale concern en voor alle deel-concerns (en krachtens de Vierde Richtlijn voor alle individuele ondernemingen!).

VI. Beoordeling

Het is niet goed mogelijk om een oordeel te geven over alle details. Beperken wij ons tot de hoofdzaken, dan is het volgende op te merken.

- 1 De plicht tot het maken van deelconcernjaarrekeningen met uitvoerige toelichtingen legt een zware last op de concernondernemingen (en op de accountants!). Het nut van de deelconcernjaarrekeningen is in concerns met sterk vervlochten ondernemingen uitermate twijfelachtig.
- 2 De cumulatie van de onder 1) genoemde plicht met die tot specificatie van omzet en resultaat naar produktgroepen, categorieën van bedrijvigheid en naar afzetgebieden leidt tot een hoeveelheid verschillende informatie, die onmogelijk voor buitenstaanders te begrijpen lijkt. Bovendien is laatstbedoelde informatie i.v.m. het kostenverbijzonderingsprobleem slechts willekeurig te geven.
- 3 De consolidatietechniek is minutieus geregeld. Het kan slechts verbazing wekken, dat daarin over het valutaprobleem het stilzwijgen wordt bewaard. Het volledig uitsluiten van de „pooling”-methode lijkt irreëel.
- 4 De eis van uniforme waarderingsgrondslagen is weliswaar gesteld, maar door het niet duidelijk afwijzen van het Duitse „Massgeblichkeitsprinzip” nodeloos ingewikkeld uitgewerkt. Voor de waarderingsgrondslagen is een beroep gedaan op de desbetreffende voorschriften uit de Vierde Richtlijn. Deze garanderen zelfs geen volledige harmonisatie van de waarderingsgrondslagen voor ondernemingen, die in éénzelfde lidstaat gevestigd zijn. Dominerende ondernemingen van verschillende concerns, gevestigd in dezelfde lidstaten, kunnen reeds verschillende waarderingsgrondslagen voor de concernjaarrekening kiezen. De disharmonie lijkt nog groter te worden, wanneer men dominerende ondernemingen, gevestigd in verschillende lidstaten in aanmerking neemt.

„Over-all” oordeel: het is welhaast ondenkbaar dat deze perfectionistische Richtlijn, die een nauwelijks overzienbare stroom van informatie van twijfelachtige waarde nastreeft, ongewijzigd deel zal gaan uitmaken van de nationale wetgevingen.